

„Életem alapélménye az állandó kívülállás”

Beszélgetés Sopotnik Zoltánnal

KADLÓT NIKOLETT

– *Mesélj a kezdetekről, hogy talált meg téged az irodalom Salgótarjában?*

– Már általános iskolában is megvolt a vonzódás, azt hiszem. Az osztályfőnököm – aki a magyart és az oroszot tanította – vette észre először az irodalmi vénám. Később amikor kamaszodtam, alapítottunk egy punk zenekart Infarktus néven, én voltam a bandában az egyedüli, aki nem játszott semmilyen hangszeren, ezért én lettem az énekes, s elkezdtem dalszövegeket írni. Előtte már írtam pár verset, de azok csak kezdeti szárnypróbálgatások voltak; olyan fáradt, Utassy-epigon voltam. Egész jól ment a dolog, játszottunk Salgótarjában és Pásztón, sokszor 200 ember előtt is. Egy idő után viszont úgy éreztem, hogy nekem ez a zenei keret szűkös, s kicsit elvontabb zenét akartam csinálni.

Utána kezdtem el komolyabban foglalkozni a versírással. Elmentem a Balassi Bálint Asztaltársasághoz, de nagyon fura volt az egész légkör. Egy művészfilmben érzetem magam, mikor a kör tagjai megtapsoltak valakit, akinek sikerült országos lapban publikálnia. A hátam mögött azért meg is kaptam, hogy ne foglalkozzam költészettel, mert nagyon rossz, amit csinálok. Később jöttem csak rá, mennyire igazuk volt. Akkor találtam meg a költői nyelvemet, amikor ide, Tatabányára költöztünk. Akkor történt meg az a váltás, ami kimozdított, nem tudom megfogalmazni pontosan, de köze van a metafizikához, az biztos. Az irodalmi szocializációm újságokon, folyóiratokon keresztül történt, és nem feszes egyetemi kereteken belül. Ez ugye a 90-es évek eleje, a posztmodern közepe, akkor már népszerű volt Kukorelly Endre, Garaczi László, Térey János. Mondhatom, hogy ezekből a

lapokból tanultam meg verset írni.

– *Más Salgótarjánból induló pályatársakat ismertél akkor?*

– Dukay Nagy Ádámot ismertem valamelyest, s amikor én még nagyon rossz verseket írtam, akkor ő már nagyon jó verseket publikált. Neki is volt zenekara egyébként, egyszer fel is léptek előttünk. A nevükre nem emlékszem, csak Ádám mély, dörmögő hangja maradt meg bennem nagyon. Joy Division ihlette zenét játszottak, ha jól emlékszem.

Ha már a zenekaroknál tartunk, meg kell említenem, hogy a Kabai Lóival is alapítottunk egy rövid életű zenekart, ez volt a Bi-Tang Clan. Aztán ez az ötlet is abbamaradt, csak a becenév ragadt rajtunk, azóta is bitangnak hívjuk egymást.

– *S hol van akkor most a zene az életedben?*

– A zene ma is mindennapos része az életemnek, de megmaradtam a zenehallgatásnál. Köszönhetően fuvolista lányomnak is: zenei mindenevő lettem. Mindig is szerettem felfedezni új zenéket, előadókat. Kifejezetten azt keresem a zenében, ami egyedi, kísérletező. Írás közben is mindig az épp aktuális kedvenceim szólnak, most például egy izraeli jazzbőgős, Avishai Cohen zenéjét hallgatom gyakran, az a muzsika tud elvinni az írás szélére.

Annak idején kicsit behatároltabb volt a zenei látóköröm, igazi Depeche Mode-os voltam. Régen nem nagyon hallgattam jazzt, de amióta a lányom elkezdett ezzel foglalkozni, én is nyitottam ebbe az irányba. Tulajdonképpen oda-vissza hatunk egymásra zenei téren, aminek nagyon örülök. Jóleső érzés volt, amikor elmondta, hogy rengeteg zenét én mutattam meg neki, s ez formálta az ő ízlését is. Ez fordítva is működik: amikor fújja a jazz sztenderdeket vagy modernebb darabokat, sokszor megyek utána gondolatban írás közben.

Az is előfordult már, hogy közösen léptünk fel egy felolvasóesten. Remélem, lesz is még ilyen. A fuvola izgalmas hangszer, zenei kísérletek abszolút alapja lehet.

– *A lányod nyitott a te verseidre? Olvasta, olvassa őket?*

– Szokott olvasni tőlem, de egyelőre teljesen beszippantotta a zene. A könyveimet ismeri, de még komolyabban nem beszélgettünk róluk. Tudom, hogy az írásaim nem könnyű olvasmányok: kitartás kell hozzájuk, utána kell menni minden részletnek, felfejteni a sok kódot, s kevés a kapaszkodó. Előbb-utóbb jönni fog majd a kérdéseivel, abban biztos vagyok. Még nem jött el az ideje, és nem erőltetem a dolgot.

– *Hogyan emlékszel vissza az irodalmi életbe való bejelentkezésedre? 2005-2006 körül csatlakoztál például a Telep csoporthoz is. Mit adott neked ez a csoportosulás, s mit vittél magaddal a 2009-ben lezárt projektből?*

– Abszolút hatott rám; friss, új utakat kereső alkotói közeg volt. Pollágh Péter ismerkedett meg velük, amikor Budapestre költözött, ő ajánlotta figyelmembe a csoportot. Majd engem is beválasztottak maguk közé, de

arra emlékszem, hogy eleinte nem sokat találkoztam velük, csak írtam egy-két anyagot. Később, amikor jöttek a fellépések, a csoport belépett valahogy az irodalmi vérkeringésbe, s utána már nagyon könnyen önjáró lett az egész. Voltak rendszeresen felolvasások, majd lett egy önálló Kalligram-lapszám is, ami azért kiverte bizonyos körökben a biztosítékot. A Sárkányfű után mi lettünk a következő népszerű líracsoporthoz, sőt, a kritika elkezdte pedzegetni, hogy megszületett a Telepes-versnyelv, azt mondták, mi vagyunk az új érzékenyek; ez szép, nem?

– *Tényleg volt egy ilyen versnyelv?*

– Igen, volt és van, azt hiszem, sikerült beleköpnünk az irodalomtörténet levesébe. Igazából a nyelvkritikai hozzáállás volt közös, és ebből eredően nem az explicit nyelvjátékok, mint a Sárkányfüvesek esetében, hanem egy rafináltabb, a nyelvben jobban elrejtett változat. Egészen más hagyományokat mozgattunk. Volt egy határozott esztétikai alapállás, amely mindannyiunkra jellemző volt, és amiből nem engedett senki.

– *A fiatalokkal való foglalkozás, a tehetséggondozás érdekes módon valahogy mindig fontos része volt az életednek. Folyamatosan résztvevője vagy különböző alkotótáboroknak előadóként, szemináriumvezetőként, nem beszélve például a JAK-füzetek sorozatszerkesztéséről Orcsik Rolanddal. Mesélnél ezekről kicsit bővebben?*

– Ezek nagy felelősséggel járó helyzetek, főleg nekem nehéz feladat, aki ugye, a dadogásom miatt kétszer is megküzdök a nyelvvel. Emlékszem például egy olyan táborra, ahol második nap úgy éreztem, jobb, ha hazamegyek, mert nem működik, amit csinálok. Sokat gondolkodom azon is, vajon tisztességes-e nekem ott állni és beszélni ezekről a fiataloknak, vajon én vagyok-e leginkább alkalmas erre? Egyébként főként mediátorként működöm: én csak irányítom, terelgetem őket, kreatív írásfeladatokat oldunk meg, együtt fejlődünk – ez igazi közhely, de itt döbbsentem rá, mennyire igaz. Mindig azzal kezdem, hogy elmondom: ha valaki azt mondja nekik, tudja, hogyan kell verset, prózát írni, azonnal álljanak fel és meneküljenek. Különösen idegesít a költészet szakmaként való felfogása, az ilyen „először szonettet kell írnod, abban és még egy csomó más formában bizonyítanod, után írhatod azt, amit akarsz” felfogás.

– *S te, ahogy magad aposztrofáltad: megmondó ember vagy. Itt is így működsz?*

– Fontosnak tartom a visszajelzéseket, de a mikéntje talán még fontosabb. A fiatalokból áradó lendületet és hévet tudni kell kezelni, főleg, ha egymást kritizálják vagy bántóan mondanak véleményt a másikról. Ezt például muszáj finomítani. Én is igyekszem kíméletesen fogalmazni: régebben egy kocsmasztal mellett ülve mondtuk megmondtam, hogy mit gondolok, de itt ezt nem lehet csinálni. Ez nem játék, ez elég komoly dolog. Dicsérni nagyon szeretek, megmondom, ha valami tetszik, és kérek az illetőtől szöveget.

– *Neked kik mondták először, hogy jó az, amit csinálsz? Ki kért tőled először szöveget?*

– Természetesen a kedvesem az első szűrő, nagyon pontos meglátásai vannak, ha valami döccen vagy hamis, azonnal lecsap. Egyébként megfogtál, nem emlékszem, ki kért először szöveget tőlem. Talán egy 1998-as JAK-táborban, ami itt volt Tatán, akkor ismerkedtem meg egy pécsi sráccal egy KAF-szemináriumon, ők csinálták a Déli Felhő nevezetű lapot, amiben a Keresztesi Jóska is volt szerkesztő, meg Havasréti József is. Abba a lapba kértek tőlem verset például. Azt követően meg már küldözgettem mindenfelé.

– *Ezzel párhuzamosan jött csatlakozásod a Prae szerkesztőségéhez is. 2005-ben voltál már Kapolcson felolvasni a Prae színeiben.*

– Még annál korábban is egyébként, csak akkor még nem voltam szerkesztő. 2008-ban kérdezte meg Balogh Endre, hogy lenne-e kedvem a prózarovathoz, én meg elvállaltam. Egyébként most már nem a prózával foglalkozom majd, hanem átveszem a verset. A prózát Lapis Jóska fogja csinálni, én pedig átveszem a versrovatot az idei harmadik lapszámtól. Kellett már a friss levegő.

– *S mi a véleményed a kezeden átfolyó szövegekről, a kortárs magyar próza mai helyzetéről, a fiatal szerzőkről?*

– Nem áll olyan jól a mai fiatal magyar próza, mint a líra. Kevés a kiemelkedő fiatal prózaíró, de akiket mindenképpen fontosnak tartok megemlíteni: Szvoren Edina (bár ő is egyidős velem) vagy például egy erdélyi srác, Váradi Nagy Pál, akinek *Urbia* című könyvét ki is adtuk a JAK-füzetek sorozatban, de nem rezonált rá a kritika. Ott van még a szintén JAK-füzetes Bencsik Orsolya, vagy Potozky Laci, és Jódal Kálmán.

– *2009-es a Saját perzsa című köteted, amelyre hatványozottan igaz a többféle olvasat lehetősége. Ott miért érezted szükségét, hogy a kötetben kétszer is megírd ugyanazt a szubjektív családregényt? Ráadásul 2013-ban színdarab is készült belőle, ahova átemelted ugyanezt, s kibővítetted a kereteket.*

– Ez is egy ilyen kísérletezés, játék volt. Régóta szerettem volna színdarabot írni. Először Gerner Csabiék rendeztek rendhagyó felolvasószínházat a Saját perzsából, később ők biztattak egy valódi színdarab elkészítésére. Nagyon érdekes volt először megélni ezt az egészet kívülről.

Amikor Hudi Lászlóék megrendezték a darabot, s elmentem a bemutatóra: nagyon rázós ügy volt megtapasztalni, hogy mennyire terhelt az én történetem. Nem tudom, hogy egyébként is ennyire terhelt, mint amennyire én ezt így besötétíttem, de az előadás után volt egy beszélgetés a színészhallgatókkal, akik előadták, ott mondta egy fiatal lány, hogy ő nem tudott behelyezkedni a személyessége miatt. Ezen sokat gondolkodtam, véleményem szerint éppen emiatt van tétje, de ő nem tudott ezzel

azonosulni. Kapott egy szöveget, ami szinte ráugrik az emberre, s egyszerűen nem boldogult vele. Maga az egész előadás egyébként nagyon jól sikerült, összetett és interaktív volt. Kísérleti színház volt ez is, más nem is lehetett volna belőle, hiszen az eredeti szöveg és a darab is kísérletező, műfajok közötti. Korántsem biztos, hogy egy kívülálló számára ez annyira élvezhető vagy nézhető.

– *Milyen volt a színdarab fogadtatása?*

– Nagyon jó kritikákat kaptam, színházi körökből is jelezték, hogy nagyon jó lett. Meglepett a visszajelzés, mert fogalmam sincs, hogyan kell színdarabot írni. Ezt most kipróbáltam és szeretnék is még írni ilyesmit, de ez teljesen más hozzáállást és gondolkodást kíván meg az embertől. Nagyon vonz a színház, szívesen dolgoznék ebben a közegben, mert nagyon izgalmasnak találom. Mindig megosztottam az embereket azzal, amit csinálok, azzal, ahogyan írok. Provokáló könyvvel léptem be az irodalomba is úgymond, *Az őszinteség közepével*, ami elkezdte piszkálni az irodalmi életet. A bejelentkezésemkor rám sült egy-két bélyeg, előítélet, amit én alkottam saját magamnak. Lehet, hogy már csak én képzelem, hogy léteznek, ki tudja.

– *Mikor voltál egyébként utoljára Salgótarjánban? Milyennek látod most a várost?*

– Két vagy három hónapja, akkor mentem két napra segíteni a fogadott családomnak. Sajnos egyre sötétebb a kép, amit látok. Egyre jobban elszigetelődik a város. Elszigetelik. Hagyták hosszú idő alatt fokozatosan leépülni a várost és a lakóit is – mentálisan is. Nagyon nyomasztó lehet ott élni. Hiába a fejlesztő kezdeményezések, sajnos nem mind marad életképes. A színháznak például nagyon örülök, tisztelem Gyuriska Jánosék elszántságát. Érdekes lenne például ott megrendezni a *Saját perzsát*. Ahogy ő is visszament ott csinálni valamit, ahol lakik: én is megnézném otthoni környezetben a saját történetemet.

Sok hasonlóság van egyébként Tatabánya és Salgótarján között, sok részletben felfedezem ugyanazt. Nem messze innen, ahol most ülünk, terül el a Május 1. park. Van ott egy templom, amit nagyon szeretek. Ha arra járok, mindig megsimogatom a falát. Érdekes az a környék, mert ott van ez a nagyon szép park meg a templom, utána pedig gyárkémények és ipari terület. A templommal képződik egy ilyen válaszfal, de egyébként nincs semmi átmenet. Egyszer csak átlépsz az egyik világból a másikba. Ez a kontraszt Salgótarjánra is igaz. Ott is mész a városba, a közepén van két gyár is, de mellette elterülnek a hegyek, minden zöld.

Arra mondjuk szívesen emlékszem vissza, milyen sajátos hálózata volt a városnak, amely leképezte a különböző szubkultúrák mozgását a központon belül. Mi a Városháza előtti tér padjain ültünk éjszakánként, vagy a Józsi előtt bandáztunk sokat. Az Ofotért sarkán álltak a kemények,

mi, punkok meg a művelődési központ lépcsőjén ültünk. Szemben, a Kis Főtér szökőkútjánál tanyáztak a rockerek. Hátul, a Városháza előtti téren a Depeche Mode-osok helye volt. Nagyon szépen megvoltak akkor még ezek a klikkek, behatárolhatóan mozogtunk a városban.

– *Érdekes, hogy a helyek jelentőségéről mesélsz, mert egy veled készült interjúban valahol épp azt állítottad, hogy a származás vagy a lakhely tudatosítása semmit sem változtat egy életmű jelentőségén. Számomra mégis erősen úgy tűnik – a szövegeid és a beszélgetés kapcsán is –, hogy a helyek számodra igenis fontosak. Mintha úgy lennél a helyekkel, hogy belakod és értelmezed őket saját magad számára, s így kerülnek be a versekbe?*

– Érdekes, mert idáig azt gondoltam, hogy nem kötődöm helyekhez, de most, hogy felhívtad rá a figyelmemet, ez mégiscsak szerves része a működésemenek. Vegyük például a Csónakázó-tavat Tatabánya közepén: amikor a *Futóalbum*on dolgoztam, akkor konkrétan ott laktunk mellette, s oda jártam kocogni. S futás közben találtam ki a történeteket, először csak unaloműzés gyanánt. Egyrészt dolgozott bennem erősen a testvérem miatti trauma, illetve akkoriban tudtam meg, hogy ez a Sárberék nevű hely, ahol a tó is van, régen egy mocsár volt. Mindezek együtt elindítottak bennem egy saját kis mítoszt a helyről, a titkairól, arról az érzésről, hogy valaki mintha figyelne engem, talán egy angyal a tóból. Akkor megtaláltam ezt a kötetbeli figurát, s így állt össze tulajdonképpen a tó köré szerveződve a *Futóalbum* koncepciója.

– *S mi adta az indíttatást, hogy mesekönyvbe kezdj? Létezik esetleg egy igazi Fahéjas kert is?*

– Amikor az első történetet írtam, akkor csak annyit láttam magam előtt biztosan, hogy a főszereplő egy bikkfa alatt ül. Elképzelhető, hogy ebből a parkból is van belőle egy kicsi, ahol most beszélgetünk, mert nagyon szeretek itt üldögélni, de az inkább egy képzelet alkotta kert, egy nosztalgikus hely. Amikor azt írom, akkor nagyon erős nosztalgiát érzek. Most is, miközben a folytatásán dolgozom. Olyan ez, mintha a gyermeki énemet keresném.

A mesemondás egyébként már régóta benne van a verseimben, de egyébként is régóta szerettem volna mesét írni. A *Krokodil* című kötetben már megjelenik a Lassú Báró ikonikus és titokzatos figuraként, akiről nem lehet eldönteni, hogy jó vagy rossz. S az jutott eszembe később, hogy egy kicsit rehabilitálom ezt az alakot, mert nagyon szeretem a nevét és mindazt, amit ez hoz magával. Érdemesnek tartottam kifejtetni mindezt. Elképzeltem őt egy ilyen békebeli, mégis szurreális világban, amiben minden megtörténhet. S akkor jöttek ezek a kis történetek. Éreztem, hogy most kell kipróbálnom magam ebben a műfajban. Aztán ment. Nagyon felszabadított.

Nagyon örülök az illusztrátorral, Egri Mónikával való találkozásnak is. A munkáit nézve első pillantásra úgy éreztem, hogy ő meg tudná teremteni a

Fahéjas kert hangulatát. Leültünk egy munkaebédre, s alaposan átbeszéltük a koncepciót, mert azt ő is érezte, hogy ez nem egy szokványos mesekönyv – utólag be is vallotta, hogy nagyon nehéz dolga volt. Sok mindent el kellett magyaráznom neki, hogy bele tudja magát élni ebbe a világba. Például egy Színsárkányt kitalálni igazán nagy felelősség. Nem beszélve a Lépeklényekről... De aztán nagyon ráérezett, csak rá kellett hangolódnia a dologra. Remélem, hogy a következő kötetet is ő illusztrálja.

– *Mesélnél a készülő második részről egy kicsit?*

– Pár fejezet kész van belőle, részletek már olvashatók az interneten is. Egyelőre lassan haladok vele, mert egyszerre párhuzamosan több ötlet megvalósításán is dolgozom. Számomra is kérdés egyébként, hogy tudok-e még írni mesét.

Nagy gondban vagyok mostanában, mert sok emlékemmel kapcsolatban elbizonytalanodtam, hogy vajon tényleg megtörténtek-e, elhangoztak-e vagy csak én képzeltem? Ilyen mondjuk az, hogy a nagymamám azt mondta, hogy az én őseim üvegfúvók voltak. Mostanára nem tudom megítélni, hogy ezt tényleg mondta-e vagy pedig álmodtam? Ez befolyásolja a történetalkotásomat is: könnyen elképzelhető, hogy túlságosan belevittem bizonyos témákba a fantáziát és ezáltal az egészet elemeltem a valóságtól. Emiatt például az üvegfúvók is mitizálva vannak a Saját perzsában.

Nagyon érdekes, ahogy változik, átalakul minden, ahogy felejt vagy kitalál dolgokat az ember. Sokszor már én sem tudom eldönteni, hogy például a családi legendáriumbeli dolgok megtörténtek-e a valóságban, vagy én írtam bele ezt-azt a képzeletemmel?

– *Ha ez egy újabb szorongásod, akkor a téled megszokott módon ezt is fel kell oldani valahogy. Az előzőekhez hasonlóan ezek is majd szöveg- vagy versmagok lesznek?*

– Ezek a történetek mozgatnak egész életemben, ezeket a témákat járom újra és újra körül. Most is dolgozom egy regényen, aminek az előzménye a *Saját perzsa* prózarészlete, nagyjából abból építkezik, annak a magjait bontja tovább. A tervek szerint *Palóc* lesz a címe ennek a tárcaregénynek, amely rövid történeteket tartalmaz majd, s ezeket fogom összefűzni. Ebben benne van az összes eddigi témám újra, így az üvegfúvók is például, illetve nagyon sok ember az életemből, gyerekkori barátok például, ugyanazzal a névvel. Mivel érdekel, hogy mit is jelent a palóc identitástudat, meg hát ugye mi is palócok vagyunk, ezt szeretném a magam módján kibontani. De nem akarok utánanézni, hanem magamon szűrni át, amit megtudok. Megteremtteni önmagam számára, hogy mit jelent palócnak lenni. Ugyanezt az üvegfúvókkal is megteszem.

Ezen kívül dolgozom egy másik köteten is, amelynek *Kolónia* volt a munkacíme, most *Kis Moszkva* tűnik a véglegesnek. Abban is ott vannak az üvegfúvók, de a fő csapásvonalat az adja, hogy adott Nógrád megye,

ez a város, ahol a bányászok laknak meg az üvegfúvók, meg van egy olyan népcsoport, akik sehova nem tartoznak, köztéseknek neveztem el őket. Ők irányítják a várost, ahol nagy gondot okoz a munkanélküliség, az elszigeteltség. A város egyik felében vájatokon keresztül járnak be a gyárba dolgozni úgy, hogy nem kapnak érte fizetést, ott még Moszkvicok járnak, amikor a másik részen meg már internet van. Verses regény lesz, ebből is megvan vagy 60 oldal. Itt is felsorakozik mindenki: az üvegfúvók, a városnak a mitológiája, a történelmi terheltség ugye, hogy kommunista város volt, innen is adott a név, mert Salgótarját sokáig Kis Moszkvának nevezték. Megint csak egy párhuzam, hogy Tatabányát is így hívták egy időben.

– *S most a helyeden vagy itt, Tatabányán?*

– Az igazsághoz hozzátartozik, hogy én itt sem találom a helyem, igazából valahogy sehol sem. Egész életemben egy állandó kívülállóként létezem, szemlélődöm. Nagyon ideköt minket Tatabányához sok dolog, de kétségtelenül nem találtam meg itt sem a számításaimat. Nem érzem magam tatabányainak, de salgótarjáninak sem. Sokat gondolkodom azon mostanában, hogy miért is jöttünk át az egyik szocreál bányászvárosból egy ugyanolyan iparvárosba? A mai napig nem tudom, hogy miért vonzódok én tudat alatt az olyan helyekhez, ahol igazából nincs semmilyen polgári lét, nincs hatalmas kulturális élet, nincs meg a város pezsgő aurája, inkább ez a munkás-bányász légkör.

Azt a 48 négyzetmétert szeretem, amiben itt élünk. Meg is kaptam egyszer egy helyi felolvasás alkalmával, pedig már régóta itt laktunk, hogy én is betelepült vagyok. Érdekes volt megtapasztalni, mennyire működik akár országon belül is ez a migráció-kérdés. Hogy nem kell neked elutaznod, hogy ezeket megtapasztald. Elég csak 200 km-rel arrébb költözöd. Ez rémisztő és érdekes egyszerre. Elgondolkodtató.

